

Fábri Zoltán örök igazsága

2024 március 07. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Halottaink közül életre kell keltenünk Fábri Zoltán filmrendezőjét is. - Szentesi-Zöldi László nagyszíri írása.

Már csak azért is, mert annyi jó filmet senki sem hagyott hátra a háború után, mint ?. Jancsó, Szabó vagy Gothár tehetsége néhány örökbecsű alkotásban felszikkasztott, de ha a Fábri-filmeket végigpörgetjük magunkban, teljesen nyilvánvaló, hogy egyetlen rendezőnk sem tartózkodott olyan sokáig a csúcson, mint ?. A magyar filmtörténet legemblematikusabb pillanatait neki köszönhetjük.

Ahogy például a Körhintában Soós Imre és Törőcsik Mari kifulladásig táncol, az Isten hozta, ?nagy úr!-ban Latinovitsék „dobozolnak”, A Pál utcai fiúkban pedig Nemesek lázasan bolyong az utcán. Az ötödik pecsétben egy kocsmában jár körbe az örök alkotótárs, Illés György kamerája, mi pedig utazunk a saját képzeletünkben, vitákat és nézeteltérést mérlesekélünk Márkus, Bencze, ?ze és a többiek társaságában.

Soroljuk tovább a Hannibál tanár úr, az Édes Anna, a Két félid? a pokolban, a Magyarok emlékezetes képsorait? Ezeket a fontos részleteket senki nem irthatja ki a képzeletünk?l, hiszen befészkeltek magukat emlékeink, nosztalgiaink, legtitkosabb gondolataink közé, szó szerint életünk részévé váltak a Fábritól megörökölt filmes mozzanatok.

Sergio Leonéről jegyezték fel, hogy a Volt egyszer egy Amerika forgatókönyvét hosszú éveken át magában alakította, minden részletet pontosan kidolgozott. Így a tényleges munka jórészt apróságok tisztázásával telt, hiszen a színészi játékot, a vágást és minden mást már réges-régen elrendezett magában, mire elkezd?dött a forgatás. Fábri Zoltán hasonló módszerrel dolgozott.

A ma még él? pályatársak, kollégák, barátok meger?síthetik, hogy hihetetlen részletességgel el?re eltervezett mindent, soha nem rögtönzött. Matematikai pontosságú, realista mozzintát éppen ezért sokan ma is képtelenek a helyén kezelni. Egy róla szóló riportfilmben egykori tanítványai vallanak személyér?l, munkamódszerér?l, neveket hadd ne említsek – kíméletb?l. Fábri érezhet?en vegyes emlékeket keltett a megszólalókban. Akad, aki szerint nem tanított jól, és tehetségtelennek nevezte, bár ugyanakkor kedves, ?szinte, szókimondó emberként jellemzi. A legtanulságosabb mégis annak a mai rendez?nek a vallomása, aki szerint Fábri moralista filmjeit nehéz értelmezni, s?t éppen a morál ellentéte izgalmas, hiszen amorális korszakban léteünk, és egy kicsit mi magunk is azok lettünk.

Szerintem pusztán arról van szó, hogy egyszer?en nem értették meg ?t a hajdani tanítványok, de talán kortárs alkotótársai sem. Nyilvánvalóan valamiféle elefántcsonttoronyban id?zött, amikor a rendez?i munkáján kívül tartózkodott.

Amit pedig a filmjeiben megmutatott másoknak, túlságosan nyílt, kend?zetlenül ?szinte, az olyasmit pedig egyetlen modern ideológia követ?je sem képes feldolgozni magában. Talán éppen itt a kulcsa a Fábri-felejtésnek. Hiszen voltaképpen minden filmjében erkölcsi dilemmákat, pontosabban szólva morális csapdahelyzeteket tár elénk.

Ezekb?l vagy kievickél a f?h?s, de ellenfelei mégis összetörik (Az ötödik pecsét), vagy gy?z, de haszontalan a diadala (A Pál utcai fiúk), vagy a saját igazsága mások igazságával ütközik, ezért bukik el (Húsz óra).

Az erkölcsi alapállással 2024-ben valóban képtelen bármit is kezdeni, akit egyébként az amoralitás boncolgatása vezet a saját m?vészetiében.

Mi viszont a régi, morális embert keressük, aki köztünk tanyázik évszázadok, évezredek óta az Antigonétól Shakespeare-en át egészen Fábri Zoltánig. Nem mintha magunkat különbnek tartanánk, hanem mert tudjuk, hogy a m?vészet eredeti értelme ugyanehhez a végs? kérdéshez – tudniillik az erkölcsi megigazuláshoz – vezet vissza bennünket. Emlékezzünk erre már csak azért is, mert közéletinek tetsz? mai kulturális vitáink éppen err?l az ütközésr?l, nem pedig valamifajta esztétikai ízléskülönbségr?l szólnak.

Az immoralitás viszont nem izgalmas. Sokszor olyanok t?zik zászlójukra, akiknek nem elég gyors az eszük, nem elég önállóak vagy mit sem sejtjenek arról, hogy sok minden rejtezik a világon, amir?l csak a valóban önálló és tehetséges alkotó dűnnyöghet egy új mesét.

Fábrinak utólag – gyakran jobboldali – bírálói felróják, hogy a pártállam kedvencként dédelgette, kiemelt helyzetben élt, magas állami kitüntetésekkel kapott akkor, amikor más m?vészek külföldre menekültek, börtönben ültek vagy tartós megfigyelés sújtotta ?ket. Az állítás egy része igaz, kár volna tagadni. Persze ilyen alapon Szirtes Ádám, Mészáros Ági, Illyés Gyula, Kodály Zoltán és ezer más jeles m?vészünk is „sáros”, hiszen a diktatúrában (is) éltek, alkottak, olykor tapsoltak, ha kellett. Szerintünk viszont ilyen alapon képtelenség egy-egy m?vész teljes életm?vét megbélyegezni. Még akkor sem, ha Fábri filmjeiben olykor kétségtelenül felleljük az ideologikus, baloldali

narratívát. Aki azonban ezt ma szóvá teszi, elfelejti, hogy a 1960-as, 70-es években valamennyi együttműködést mindenkinek mutatnia kellett, aki a hazai filmszakmában érvényesülni kívánt. Fábri ugyanakkor határozottan kívánta reked a pártállami alkotók listáján. Valójában a nemzeti szuverenitás, a népi-nemzeti gondolkör apró mozaikjai formálódnak szerves egészé legjobban filmjeiben.

Létezik valamiféle ösztönös becsületesség, észszerű hazafiság és emberbaráti töredés mindabban, amit el akar mondani nekünk. Ennek megformálása, közhírré tétele azonban komoly veszélyeket hordozott a hatalom számára. Fábri filmjei ugyanis perlekedő, felkiáltójeles, igazságkereső kiáltványok, és azoknak a hangját is megszólaltatja, akik akkoriban szóhoz sem juthattak a Magyar Népköztársaságban.

Arról ugyanakkor soha nem szól egyetlen utólagos bírálója sem, hogy Fábrinak majdnem annyi kész forgatókönyvét utasították el, mint ahány filmet egyáltalán maga után hagyott. De sokszor azokkal is baj volt, amelyeket bemutattak. Utószezon című filmje talán az első magyar holokausztfilm, kendőzetlen bátorsággal és nyíltsággal szól a történelekről. Aczélék meg is rémültek, amikor hírül vették, hogy az 1960-as években mégiscsak létezik zsidókérdés Magyarországon. Fábri olykor kompromisszumképtelen, makacs és hajlíthatatlan alkotó volt, ahogyan sok más sorstársa is, elutasító vagy elzárkózó magatartása mindazonáltal teljességgel érthető. Mi pedig már csak azt fájjalhatjuk, hogy azokat a filmjeit nem ismerhettük meg, amelyek forgatókönyveit döntésre alkalmatlan emberek annak idején kiselejtezték.

Ami azonban maradt, nem egyszerűen a nemzeti örökség része, hanem tagadhatatlanul világörökség, ráadásul a legmaradandóbb, legnemesebb anyagból.

Éppen ezért ámulva nézzük újra és újra Fábri Zoltán filmjeit, és jó szívvvel ajánljuk azoknak, akik az amorális korszakában keresik a maradandó, nemes és tiszta művészet forrását.

Borítókép: Fábri Zoltán filmrendező 1917–1994 (Forrás: Wikipédia)

Szentesi-Zöldi László - www.magyarnemzet.hu

Ajánló

